

Інна Лаухіна

доцент

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

(м. Умань, Україна)

Ольга Побережник

викладач

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

(м. Умань, Україна)

МЕТОНІМІЧНІ ПЕРЕНЕСЕННЯ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Останнім часом у сучасній лінгвістиці посилилась увага науковців до різних способів збагачення лексичного складу французької мови. Одним із них є семантичний спосіб творення, при якому вже існуючі слова слугують для позначення нових понять, що і зумовило зростання значного інтересу до всебічного вивчення явища метонімії. Однак зауважимо, що метонімія потребує глибшого вивчення. У працях з питань семантики, у відповідних розділах лексикології, у навчальних курсах граматики, у навчальних посібниках розгляд метонімії, як правило, зводиться до проблем визначення та до класифікації її типів. Також залишаються недостатньо розробленими питання, які стосуються лексико-семантичного словотворення та явища семантичної омонімії.

До того ж неоднозначним є тлумаченням самої метонімії, оскільки існують різні точки зору з таких важливих питань, як розмежування метонімії, синекдохи та метафори; зв'язок метафори та метонімії з їх значеннями; звуження та розширення лексичних значень; розмежування полісемії та семантичної омонімії.

Конкретне вивчення метонімії відбувалося в різних аспектах як у вітчизняному так і у зарубіжному мовознавстві. Мовознавці досліджували семантичну природу й структуру метонімії, розглядали її співвіднесення із синекдохою та метафорою, аналізували окремі типи метонімічних зв'язків та перенесень (над цими проблемами працювали французькі вчені: А. Доза, П. Гіро, Р. Годель, А. Дарместетер англійські та німецькі науковці: Г. Світ, Г. Стернта, вітчизняні вчені: В. Гак, Д. Поливанов, Л. Новікова, І. Арнольд, О.

Ахманова, Р. Будагов, О. Галкіна, В. Виноградов, О. Тараненко, Л. Єфремов, О. Раєвська та ін.

Ми маємо на меті розглянути метонімію з точки зору її ролі у семантико-лексичному збагаченні лексичного складу сучасної французької мови.

При визначенні таких понять, як метонімія та синекдоха ми дотримуємось тлумачень, представлених українським дослідником Тараненком О. О. в Українській енциклопедії.

Метонімія (грец. μετωνυμία, перейменування) – це перенесення найменування з одного предмета чи явища на інший предмет або явище на основі суміжного зв'язку між ними.

Синекдоха (грец. Συνεκδοχή — співвіднесення) – це перенесення назви з одного предмета на інший за кількісним співвідношенням між ними [1: 339].

Зауважимо, що метонімія і синекдоха відображають реальні зв'язки предметів між собою. Але при метонімічних відношеннях предмети існують незалежно один від одного, а різноманітні перенесення базуються на їхній “цілісності” стосовно один до одного, тоді як при синекдосі зіставлені предмети становлять, одне ціле, тобто передбачається дроблення “цілого” на будь-які пов'язані з ним “частини” з подальшими комбінаціями за суміжністю.

О.К. Жданов поділяє думку французького дослідника А. Дарместетера, який розглядає перенесення, властиві для власних назв (антономазію), як синекдоху. Хоча питання про співвіднесення антономазії з метонімією або синекдоху не є принципово важливим, оскільки останню можна вважати окремим видом метонімії, але нам видається, що перенесення “одиночного-загального” слід віднести до метонімії, тому тут немає співвіднесення “частини та цілого”, антономазія може також включати й елемент порівняння, і ставати метафорою [2 :17].

Як було зазначено вище, французькі дослідники відносять до метафори, метонімії та синекдохи явища розширення і звуження; лексичного значення слова, що часто прирівнюється до суміжних зв'язків “частини” та “цілого”. Це й пояснює те, що відношення “вид-рід” розглядаються ними як синекдоха. Однак, на наш погляд, неправомірно вважати звуження та розширення значення

слів метонімічними (і метафоричними) перенесеннями, оскільки вони являють собою різні семантичні явища. Це переконливо доведено в роботах В. Гака. На його думку, при переході найменування з одного поняття на інше може змінюватися їх значення, при цьому виникає “потворне” перенесення (розширення, звуження, зміщення) [3: 33 – 34] [4: 80 – 84].

Дослідниця Н. Н. Лопатнікова вважає, що звуження значення є наслідком скорочення номінативної функції слова, яке від вираження поняття роду переходить до вираження поняття виду. Відповідно зворотне явище відбувається при розширенні значення слова [5: 68].

Зі сказаного вище стає зрозуміло, що відношення “вид-рід”, як і пов’язані з ними процеси звуження та розширення, оперують поняттями, які відмінні за обсягом. А відтак виникає “образне” перенесення, яке не можна вважати метонімічним, оскільки при цьому останньому поняття розрізняються за змістом і не об’єднуються єдиним родовим зв’язком.

Метонімічне перенесення може потенційно призвести до багатозначності, оскільки первісне значення слова, як правило, продовжує існувати поряд із метонімічним. У випадках звуження й розширення первісне значення слова найчастіше поступається місцем новому значенню і тому процеси звуження та розширення не обов’язково призводять до багатозначності. У деяких випадках, однак, не відбувається втрата початкового значення, і слово зберігається у вузькій сфері вживання і в загальноживаній лексиці [6: 93 – 94].

Думка про залежність семантики слова від властивостей тієї лексико-граматичної категорії, до якої воно належить, по суті, не нова, – вона була підтверджена мовознавцем Г. С. Кличковим у статті присвяченій специфіці семантичних змін в іменниках, прикметниках та дієсловах. Науковець вважає, що в різних системах класифікацій, як правило, не беруть до уваги своєрідності семантичних змін у різних лексико-граматичних класах слів. Автор зазначає, що «ніяка наукова класифікація семантичних змін неможлива без урахування специфіки різних частин мови». У результаті проведеного дослідження Г. С. Кличков дійшов висновку, що у іменників переважають предметно-логічні фактори семантичних змін, у дієсловах – функціонально-обумовлені зміни,

прикметники займають проміжну позицію, водночас відрізняючись низкою специфічних рис, не властивих ні дієсловам, ні іменникам. [7:158 –167].

Поділяючи точку зору Г. С. Кличкова, ми вважаємо, що класифікацію метонімічних перенесень доцільно проводити за логічним принципом, який відображає своєрідність лексико-граматичної категорії іменника.

Іменники поділяються на дві великі категорії – абстрактні і конкретні. Конкретні позначають предмети матеріальної дійсності, що існують поза і незалежно від нас, від нашого пізнання в широкому сенсі, тобто це може бути істота і неістота. Абстрактними ми називаємо іменники, що позначають дію, явище, стан, властивість, якість, віддалені в процесі пізнання від одиничних матеріальних речей.

Іменники з конкретним значенням можуть переходити до розряду іменників абстрактних і навпаки. Ці процеси можуть здійснюватися на основі як метафоричних, так і метонімічних перенесень, причому, переходи слів з абстрактним значенням у конкретне найбільш характерні для метонімії, а з конкретним в абстрактне – для метафори.

Ми підтримуємо думку російського науковця О. К. Жданова, що у процесі семантичної еволюції іменники з абстрактними і конкретними значеннями можуть утворювати також інші комбінації метонімічного характеру. [4, с. 2]

Відповідно до цього класифікація метонімічних перенесень представлена нами у вигляді 4-х великих груп:

- 1) абстрактне – конкретне, що у свою чергу поділяється на 10 типів та підвидів,
- 2) конкретне – абстрактне – 7,
- 3) абстрактне – абстрактне – 4,
- 4) конкретне – конкретне – 23

Такі перенесення у свою чергу виявляють тенденції семантичної еволюції слів на основі суміжних комбінацій іменників абстрактного та конкретного значення. Найбільша продуктивність тієї чи іншої групи визначається за кількістю властивих їй типів та підтипів перенесення. Аналіз показав, що найбільш продуктивні і характерні для метонімії – перенесення “конкретне – конкретне”.

Розглянемо приклади з кожної групи:

1) перенесення “частина – ціле”, сутність якого полягає у тому, що назва “частини” предмета, людини або тварини можуть служити позначенням усього предмета, людини або тварини. Іменники, що називають частини тіла, дуже часто поєднуються з прикметниками, утворюючи фіксовані словосполучення чи складні слова: “barbe grise” (старий), “vieille moustache” (старий солдат);

2) дія – суб'єкт дії: іменник, який виражає дію, може бути перенесений на суб'єкт дії, тобто на живий предмет, який здійснює цю дію. Наприклад: “visite”

а) відвідування (дія); 2) відвідувач, гість (суб'єкт дії, істота), тобто людина, яка здійснює візит;

б) предмет-основа – зображення на предметі: “tableau” – дошка (основа) і картина, тобто те, що знаходиться на дошці; “toile” – полотно (основа) і картина; “papier” – папір та стаття (мова журналістів), тобто те, що надруковано на папері; “papiers” – папір та документи;

в) символ (абстрактний) – явище, подія: “Octobre” – символізує соціалістичну революцію; “La saint-Barthélémy” – криваву розправу католиків над гугенотами (яка збіглася з днем святого Варфоломія, (24 серпня), тобто замість кривавих подій називається свято); “le 14 juillet” (1789) – Французьку буржуазну революцію; 1914 р. символізує Першу світову війну з її наслідками;

г) власник – предмет: ім'я носія, власника переноситься на предмет: “riflard”, “répin” – парасолька; ім'я носія предмета на одяг: “pantalon” – довгі панталони; “figaro” – рід короткої куртки etc. Подібний тип метонімії може легко використовуватися в повсякденній мові: “Іванови горять!” (замість будинок Іванових), “поміщик горить” (замість маєток поміщика).

Як бачимо, класифікація метонімічних перенесень виявила велику кількість різноманітних перенесень за суміжністю. Ці перенесення утворюють стійкі типи, “моделі”, що відображають об'єктивні зв'язки предметів і явищ дійсності.

Перспектива подальшого дослідження питання відкриває великі можливості бо існує велика кількість метонімічних перенесень, які потребують всебічного вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тараненко О.О. Метонімія. Українська мова: Українська Енциклопедія. Київ, 2004. С. 339–342.
2. Жданов О. К. Метонимия как средство обогащения словарного состава современного французского языка: дис. ... кандидата филол. наук. : 10.02.05. Москва, 1989. 203 с.
3. Гак В. Г. Семантическая структура слова как компонент семантической структуры высказывания. Семантическая структура слова. Москва: Наука, 1971. С. 78 – 96.
4. Гак В. Г. Беседы о французском слове. Москва: Международные отношения, 1966. 335 с.
5. Lopatnikova N.N., Movchovitch N.A. Lexicologie du français moderne. Moscou: éd. en langues étrangères, 1982. 256 p.
6. Аллендорф К. А. Значение и изменение значений слов. Уч. зап. Моск. гос. пед. ин-та иностр. яз. им. М. Тореца. 1965. 171 с.
7. Клычков Г. С. Специфика семантических изменений в различных частях речи (существительное, прилагательное, глагол. Вестник МГУ, ист.-фил. серия. 1958, № 2. С. 157 – 167.